

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА *ПРИЈАТЕЉСТВО НА МРЕЖИ* или *О ИНТЕРНЕТУ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ* ДОЦ. ДР СНЕЖАНЕ БОЖИЋ

Захваљујући Наставно-научном већу којеме је изабрало за рецензента за рукопис *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности* доц. др Снежане Божић, задовољство ми је да поднесем следећи

ИЗВЕШТАЈ

Рукопис *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности* доц. др Снежане Божић представља један сасвим нови приступ настави књижевности и отвара нове видике у методичкој науци. На 233 страница, ауторица разматра различите могућности за креирање савремених модела наставних сати из књижевности. Рукопис је подељен на укупно 7 делова: **Увод, Истраживачки контекст, Савремени психолошки и педагошки концепти као основа примене ИКТ у настави књижевности, Хипертекстуалност и настава књижевности, Могућности примене интернета и мултимедије у настави књижевности, Примери методичких апликација за часове књижевности, Закључна разматрања**, а на крају, онако као што доликује свим квалитетним научно-истраживачким радовима, доц. др Божић даје **Регистар појмова и Регистар имена** и, свакако, богати избор библиографских јединица које је користила при изради свог научног рада – **Литература**. Оно што би овде посебно истакли је да у духу предмета истраживања, ауторица рукописа даје и један опсежан списак и **Веблиографских јединица** (Енгл. Webliography, срп. веблиографија - попис електронских докумената, веб-сајтова или других ресурса доступних на светској комуникационој мрежи (World Wide Web), а посебно оних који се односе на одређену тему), које је користила током писања свог рукописа.

У **Уводу**, Снежана Божић указује на то да „глобалне промене у привреди, политици, начину комуникације, бржи трансфер знања и технологија као кључне карактеристике савременог друштва рефлектују се и на системе образовања, тј. на едукативне процесе на свим образовним нивоима. Зато, упоредо са развојем ИКТ и повећањем поменутих утицаја, незаобилазна постају питања о садржајима и методама образовања у новим друштвеним околностима, његовој актуелизацији и усклађивању са захтевима научно-технолошког прогреса.”

У другом поглављу, под називом **Истраживачки контекст**, у кључне појмове издвајају се наставна средства којима се жели унапредити настава књижевности, а то подразумева интердисциплинарни приступ и интегрисање предметних, ускостручних знања са знањима из оних научних области које као примарни предмет интересовања имају управо наставна средства, медије и учење подржано новим технологијама. У овом поглављу, Божић нас подсећа на класификацију наставних средстава Драгутина Росандића као „дидактички обликовани предмети који у настави служе као извори спознавања, односно учења” и обично се говори о визуелним, аудитивним, аудиовизуелним и текстовним наставним средствима“ (Rosandić, 2005: 131). Имајући у

виду наведене класификације, интернет и мултимедије ауторица овог рукописа сврстава у групу аудиовизуелних наставних средстава, који су најчешће секундарни извори, али у одређеним ситуацијама, као што каже она, могу бити и примарни, док према критеријуму функције у настави могу имати и посредничку и улогу непосредног ангажовања ученика. Доц. др Снежана Божић појединачно објашњава карактеристике и значења интернета, мултимедија, образовних технологија, где каже: „Када говоримо о образовним потенцијалима нових дигиталних медијских технологија с аспекта методике наставе, незаобилазно је поменути висок ниво кореспонденције са образовном технологијом, педагошком научном дисциплином која се развијала преузимањем елемената бројних других наука - психологије, педагогије, методике наставе, организационих наука, комуникологије, теорије медија, механике и електротехнике“, што говори о свести свих нас да је савременом образовању данас, иманентна интердисциплинарност. Затим, у продужетку, ауторица рукописа говори о **Електронском учењу**, (енгл. Electronic Learning, e-Learning) које се дефинише као настава реализована уз помоћ рачунара, путем ЦД-рома, интернета или интранета и о **Виртуелној колаборацији**, коју објашњава као могућност интернета и његовог развоја за већу интерактивност у којој су „корисници истовремено учесници у стварању садржаја” и афирмација принципа „учешћа, сарадње и доприноса, при чему је друштвена страна технологије од изузетног значаја.”

У овом делу, у **Истраживачки контекст**, сврстани су и подаци о законским, програмским и институционалним оквирима у којима се уређује област наставне примене савремене технологије, као и информације о претходним сличним истраживањима о присуству и примени интернета у настави.

У трећем делу, под насловом **Савремени психолошки и педагошки концепти као основа примене ИКТ у настави књижевности**, Божић даје *ПРЕГЛЕД ТЕОРИЈА УЧЕЊА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА*, а као теорије наводи: бихејвиоризам, когнитивизам, хуманизам, конструктивизам, конективизам, за које каже да су у највећој мери утицале на дидактичке концепте организације наставе. У овом смислу, ауторица рукописа, с правом констатује да, ако теорије учења посматрамо као систем, видећемо да су њихове импликације на електронско учење бројне, корисне и међусобно компатибилне. Посебно место у овом делу заузима део у коме Снежана Божић говори о *теорији мултимедијалног учења*, где помиње рад Марка Пренског „Дигитални урођеници, дигитални досељеници”, где међународно признати едукатор и истраживач у области учења и образовања, да би своја гледишта боље објаснио, употребио изразе, као што су: „дигитални урођеници” (digital natives), за генерације студената и ученика који су одрасли уз нову технологију, од вртића до факултета, и „дигитални досељеници” (digital immigrants), за оне старије, њихове наставнике и родитеље, који нису рођени у дигиталном свету. Ово је веома интересантна поанта овог рукописа, јер сви ми, који смо део васпитно- образовног процеса, постајемо свесни за то да живимо у времену у које је постало неминовно не само размишљати, већ предузети кораке ка уграђивању дигиталне технологије у наставу, и то у свим сегментима образовања.

У свом рукопису, доц. др Снежана Божић, дубоко и темељито расправља о свим педагошким и психолошким импликацијама са применом интернета у настави

књижевности, па тако, посебан акценат ставља на примену когнитивног учења и утицај когнитивне теорије на наставну праксу, па тако тврди да је појава хипертекста, односно хипермедије, послужила неким ауторима да додатно осветле утицај појединих аспеката когнитивизма битних за савремено образовање.

Оно што је од посебног значења за овај рукопис је то што Божић у сваком тренутку води рачуна о квалитету наставе и учења ученика, па тако, с правом тврди да у области образовне технологије, на фону когнитивизма и конективизма, требало би обратити посебно пажњу на примену наставног модела у којем се обрађује теорија мултимедијалног учења и, у том оквиру, хипертекстуални (хипермедијални) модел. „Примена овог наставног модела (који претпоставља аналогију између мреже хипертекста и мрежно организоване људске когниције, у којој су концепти асоцијативно повезани) омогућава диференцијацију и индивидуализацију наставе, као и сазнајну акцелерацију ученика“, каже Снежана Божић у свом коментару у вези хипертекстуалног модела учења на часовима из књижевности.

Посебан допринос за методичку науку, има овај рукопис у делу у којем ауторица пише о иновативним наставним моделима и методичким системима. Тако, примена ИКТ у настави књижевности даје могућности за различите типове наставе и наставних сати као што су: пројектна настава, интегративна настава, интерактивна настава, проблемска настава, програмирана настава, а предлаже и комбиновање наставних модела и методичких система у настави књижевности.

Четврти део рукописа *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности*, под називом **Хипертекстуалност и настава књижевности** може се слободно окарактерисати као централни део, јер кључни појам овог поглавља је хипертекст, који се истражује као идеја, концепт, модел, медиј, уметничко дело, наставни садржај и наставно средство. Основна одлика хипертекста је његова нелинеарност, али пре свега хипертекст је: „електронски текст, написан за читање на *рачунару*, који се реализује у виртуелном простору компјутерских комуникација... “ (Ала Татаренко, 2013: 145) У овом делу, ауторица говори о хипертексту као о новом књижевном феномену, као новој технологији писања, читања и комуникације, о теоријским преокретом у посматрању књижевног дела и процеса његове рецепције који је привукао велику пажњу књижевних теоретичара, медија и културе. Хипертекст постаје веома „популаран“ јер његова природа одговара духу времена, а за све нас, веома важна чињеница је да хипертекстуалност отвара нову могућност за обнављање интереса за читање. Такође, Снежана Божић говори о књижевним делима које претходе хипертекстуалној књижевности, као о делима предтехнолошког раздобља, такозвани протохипертекст, који имају нелинеарну структуру и која антиципирају оне могућности које ће донети нови медији. Као значајне примере нелинеарних штампаних текстова, односно „старе“ ергодијске књижевности (преддигиталне), Божић цитира Арсета, који наводи неколико књига, а између које наводимо веома познату књигу „Предео сликан чајем“ Милорада Павића, иако се као прави претеча књижевног хипертекста најчешће наводи Павићев „Хазарски речник“, који заиста поседује за то потребне особине (укључујући и електронску верзију на ЦД-рому). Божић, такође тврди да су дела надреалиста, футуриста и дадаиста често, без обзира на жанр, следила асоцијативну организацију у комбинацији с графичким експериментима, а често се у

везу са хипертекстом доводе дела Хорхеа Луиса Борхеса, пише у свом рукопису ауторица текста.

Оно што нас посебно занима је како функционише хипертекст у настави књижевности, што је у овој књизи темељито и веома сликовито изложено. Тако, доц. др Снежана Божић преноси мишљење Џорџа Лендоуа, који тврди да хипертекст мења улоге ученика и наставника на готово исти начин на који је променио улоге читаоца и писца. Као наставна средства и извори знања, хипертекст и хипермедија успостављају окружење погодно за истраживачко и откривачко учење, у коме је ученик у центру (педагошке ситуације) и активно учествује у конструкцији знања. Хипертекстуална организација наставних јединица омогућава успостављање различитих веза између текстова, бољу контекстуализацију, линковање, повезивање више аутора, додавање текстова секундарне литературе и др. Употребом тако организованих података ученик постаје читалац-аутор, јер бира сопствени пут кроз мрежу текстова и додаје у њу сопствене везе и документе, а наставник је у улози старијег водича, тренера. Треба имати стално у виду да ученици велики део свог времена проводе за рачунаром, играјући видео-игре или сурфујући интернетом, и да користе интернет за потребе учења и онда кад нису на то посебно упућени. Ту чињеницу, каже ауторица рукописа, њиховог дигиталног „урођеништва“ наставник треба да препозна и искористи, и у том смислу употреба хипермедије показује се као добро решење.

Какве утиче дигитално окружење на живот свих нас и какве се могућности налазе пред наставником књижевности и српског језика, Снежана Божић показује у петом поглављу ове књиге.

У петом делу под насловом *МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ИНТЕРНЕТА И МУЛТИМЕДИЈЕ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ*, ауторица текста разматра основне предуслове и потребне припреме за укључивање интернета на часовима књижевности, затим пажњу усмерава ка концепту познатом као веб 2.0 (web 2.0), који је донео велику промену у развоју и употреби интернета, преображавајући га у „интерактивну платформу у којој су корисници истовремено и учесници у стварању садржаја“ и који је постао драгоцен у сфери образовања јер се суштина промена које он подразумева у употреби технологије одлично уклапа у савремене методичке концепте, у којима је тежиште на активности и потребама ученика, наглашава С. Божић. У овом делу рукописа, пажња ауторице је усмерена и на преглед основних веб 2.0 алата, креирање блога и блог – сервиса, Вики (Wiki), веб-алата који представља својеврсну комбинацију блога, веб страница, форума и друштвених мрежа, вики – сервиси, алати креатори веб – сајтова, друштвене мреже – фејсбук, твитер, дајући податке о узрасту и количини времена које особе од 14 до 34 година проводе на друштвеним мрежама.

Примере употребе друштвених мрежа у настави књижевности и српског језика, које наводи ауторица овог рукописа су веома инспиративни, као што је пројекат „Српски романтичари на Фејсбуку“, на коме су радили ученици Пете београдске гимназије и још много примера, који на неки начин потврђују „употребну вредност“ интернета у настави језика и књижевности.

Посебну пажњу привлачи шести део овог рукописа, *ПРИМЕРИ МЕТОДИЧКИХ АПЛИКАЦИЈА ЗА ЧАСОВЕ КЊИЖЕВНОСТИ* у којем су дати примери из методичке праксе студената и у основној и у средњој школи, где из Плана наставног сата може да види да се предвиђа употреба хипертекста, односно интернета.

У рукопису за књигу под насловом *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности*, доц. др Снежана Божић, темељито, научно засновано и аргументовано пише о свим аспектима употребе нових медија, а посебно употреби интернета у настави књижевности и његов утицај на развој људске когнитивне способности и индивидуалности (ученика). Она сама поставља питање о томе колико је далеко у технолошком смислу отишло људско друштво, шта се тиме добило а шта жртвовало и, наравно, којим ће се путем кретати у будућности.

Ипак, ауторица ове књиге даје подршку наставној употреби различитих врста хипертекстова, тачније интернету као глобални хипертекстуални систем, јер чешћа примена, едукација ученика и студената за употребу веб-ресурса у образовне сврхе и њихово навикавање на такав облик комуникације и учења могу вишеструко позитивно утицати на квалитет наставног процеса, али и односа који се успостављају и граде између наставника и ученика.

Текст је допуњен бројним илустрацијама, што доприноси сликовитости и јасности идеја.

ЗАКЉУЧАК

Доц. др Снежана Божић је рукописом за ову књигу показала да је савремена методика пред новим изазовима и да примена интернета у настави књижевности није само захтев данашњице, већ концепт који омогућује развој когнитивних способности људи и да је сасвим природно да „дигитални урођеници” - студенти и ученици који су одрасли уз нову технологију, од вртића до факултета користе оно што је део њиховог одрастања и живота уопште.

Рукопис за књигу *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности* доц. др Снежане Божић испуњава све критерије за један изванредан научни рад, уџбеник, који могу да користе наставници у основним и средњим школама, студенти и сви они који се желе боље упознати са новим наставним технологијама.

Из свега горе изреченог предлажем: **Рукопис за књигу *Пријатељство на мрежи или о интернету у настави књижевности* доц. др Снежане Божић ДА СЕ ШТАМПА.**

Проф. др Виолета Димова, с.р.

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, РМ